

УДК 342.25

*П.М. Любченко, д-р юрид. наук, доцент
Національна юридична академія України
імені Ярослава Мудрого, м. Харків*

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ НАЦІЇ Й НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН ЧЕРЕЗ МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

На сучасному етапі суспільного розвитку України вплив національно-етнічних чинників на соціальні процеси постійно зростає. Міжнаціональні, міжетнічні відносини суттєво впливають на розвиток різноманітних царин життєдіяльності людини й функціонування інститутів громадянського суспільства. Особливе значення у формуванні національної самосвідомості, в подоланні негативних стереотипів і комплексу неповноцінності, утвердженні нових ідеалів і передачі національних традицій, мовних, етичних та інших цінностей відіграє місцеве самоврядування. Саме на рівні територіальних громад можливе забезпечення реалізації принципу національно-культурної автономії за умови використання потенціалу системи публічних органів. Ю.М. Тодика щодо цього зазначав, що «національна ідея створює сприятливий ґрунт також і для національної ідентичності як відчуття спільного минулого й сучасного в громадянському суспільстві, як формування в суспільстві усвідомлення феномена «ми» [12, с. 226].

Питанням реалізації прав націй й національних меншин приділялася увага в роботах В.П. Колісника, Л.І. Лойко, Ю.М. Тодики, [Див.: 3; 5; 12], але значущість і багатогранність проблеми вимагає поглибленого наукового дослідження цієї сфери буття. Метою даної статті є аналіз місцевого самоврядування як форми самоорганізації нації й національних меншин, формулювання висновків щодо напрямків і меж нормативно-правового регулювання суспільних відносин у цій царині, що має як теоретичне, так і практичне значення.

Задоволення національно-культурних потреб і захист національно-етнічних прав здійснюється в основному через відповідні громадські організації й засоби масової інформації. Детальний аналіз питань правового регламентування взаємовідносин місцевого самоврядування і названих інститутів громадянського суспільства проведено раніше. Разом із тим треба підкреслити, що нація, національні меншини, етнічні меншини – це самостійні інсти-

тути громадянського суспільства, тому питання їх відносин із суб'єктами місцевого самоврядування потребують окремого дослідження.

Серед науковців бракує єдності стосовно визначення понять “нація” і “національні меншини”. Більшість дослідників стоять на позиції, що нація – це етнічна спільнота людей, що склалася історично, як правило, на певній території, ознаками якої є наявність тісних економічних зв'язків, спільність мови, особливостей культури та деякі інші [14, с. 128], а національні меншини – форма етнічної спільності, що утворилася внаслідок відриву частини нації (народності) під час зміни кордонів, а також міграції частини населення даної національності в іншу місцевість або за кордон, де вона і проживає в іонаціональному оточенні, у відповідних політичних, географічних і соціальних умовах [10, с. 79].

Наднаціональний характер місцевого самоврядування, як особливого інституту народовладдя, не виключає того, що самоврядування територіальних громад служить однією з форм функціонування національно-культурної автономії, тобто використання по праву національними меншинами своїх культурних традицій, мови, релігії тощо [9, с. 108]. Ю. Римаренко зазначає,

що національне (етнічне) – передусім своєрідна форма солідарності людей, об'єднаних для здійснення певних соціальних і культурних завдань [8, с. 27].

Суттєво впливає на розвиток нації й національних меншин недосконалість правової регламентації проблем територіального устрою України. Тривалий час дискусійним залишається питання про можливість утворення національно-адміністративних одиниць, чого Конституція України не передбачає. Згідно зі ст. 2 Декларації прав національностей України [2] Українська держава гарантує всім національностям право на збереження їх традиційного розселення і, забезпечуючи існування національно-адміністративних одиниць, бере на себе обов'язок створювати належні умови для розвитку всіх національних мов і культур. Зазначені положення не визнано в установленому порядку нечинними, тому проблема доцільності й можливості використання національно-етнічного критерію при вирішенні питань щодо вдосконалення чи зміни територіальної організації держави потребує окремого вивчення [3, с. 87]. Як вбачається, інтересам національних меншин територіальна реформа в Україні може зашкодити, якщо її основним напрямком буде адміністративне укрупнення громад.

ПРОБЛЕМИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА Й ДЕРЖАВНОГО БУДІВНИЦТВА

Небезпека полягає в тому, що зміна адміністративних кордонів може стихійно призвести до зниження частки національних меншин, які компактно проживають у загальній структурі населення нових адміністративно-територіальних утворень. У проектах законів про територіальний устрій України крім загального формулювання про необхідність урахування етнічних і культурних традицій адміністративно-територіальних одиниць ніяким чином не передбачено захисту інтересів національних меншин при перегляді територіального поділу.

Аналізуючи національне законодавство зарубіжних країн щодо захисту прав меншин, науковці вирізняють декілька груп, де запроваджено різні, іноді цілком протилежні підходи до розв'язання подібних проблем. Наприклад, існують країни (Австрія, Італія, Угорщина), де права національних меншин детально регламентуються, конкретно вказуються механізми їх реалізації. Україна також належить до цієї групи, оскільки відповідно до п. 3 ст. 92 Конституції виключно законами України визначаються права корінних народів і національних меншин.

Законодавство деяких країн (Болгарія, Греція, Туреччина) взагалі не оперує поняттям «права меншин», піддаючи сумніву

правомірність використання категорії “національні меншини”. Вважається, що вирішення питань подібного типу повністю забезпечується правовими документами, які стосуються загальних прав людини. У США, приміром, постійно підкреслюється пріоритет прав особи; права ж національних меншин не беруться до уваги, бо вважається, що розвиток їх культури, традицій, мови – особиста справа громадянина, а не держави [13, с. 258]. Саме така позиція зазнає широкої критики.

Однак, з нашого погляду, враховуючи поліетнічність України, з розвитком громадянського суспільства держава повинна поступово звільнитися від обов'язку забезпечення розвитку традицій, мов і культури корінних народів і національних меншин, а законодавче регулювання щодо цього має стосуватися лише захисту прав та свобод людини і громадянина в цій сфері. І тут особливу роль можуть відігравати органи місцевого самоврядування. З максимальним використанням потенціалу останнього (форми й методи роботи, можливість матеріального забезпечення тощо) можна ефективно розвивати традиції, мову, культуру корінного народу й національних меншин. Розширення повноважень органів місцевого

самоврядування в цій царині сприятиме зменшенню кількості конфліктів стосовно забезпечення прав національних меншин і без створення адміністративно-територіальних автономій. У ст. 5 Рамкової конвенції про захист національних меншин від 1 лютого 1995 р., ратифікованої Законом України N 703/97-ВР від 9 грудня 1997р., зазначається, що держави, які її підписали, зобов'язуються створити необхідні умови, щоб особи, які належать до національних меншин, мали можливість зберігати й розвивати свою культуру, основні елементи своєї самобутності, зокрема, релігію, мову, традиції й культурну спадщину. У місцевостях, де традиційно проживають особи, які належать до національних меншин, або де вони становлять значну частину населення, на їх прохання (якщо воно відповідає реальним потребам) держави по можливості повинні намагатися забезпечити умови, що дозволяють використовувати мову відповідної меншини у спілкуванні цих осіб між собою і з адміністративними властями (ст. 10).

Європейська хартія міст, прийнята 18 березня 1992 р., серед найважливіших називає принцип недискримінації за національною ознакою і встановлює, що місцевій владі належить приймати або посилювати

правові акти проти дискримінації з метою забезпечення однакового доступу всім громадянам, незалежно від раси, етнічного походження, в громадські місця (вулиці, транспорт, готелі, магазини, театри, кінотеатри тощо), школи, до професійної освіти, отримання житла, культурної діяльності та інших аспектів життя міста. Сьогодні найважливішим завданням є створення дійових суспільних, політичних та економічних механізмів, що забезпечують органічне сполучення національних та інтернаціональних інтересів [4, с. 98].

Держава згідно зі ст. 11 Конституції України зобов'язана сприяти консолідації й розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної й релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин. При цьому варто зазначити, що правова регламентація розвитку національних меншин у чинному законодавстві інколи представлена більш детально, ніж питання консолідації й розвитку української нації. Україна зобов'язалася сприяти міжнародному співробітництву в забезпеченні й захисті прав та інтересів національних меншин, зокрема, шляхом укладання й реалізації багатосторонніх і двосторонніх договорів у цій сфері

ПРОБЛЕМИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА Й ДЕРЖАВНОГО БУДІВНИЦТВА

(ст. 17 Закону «Про національні меншини в Україні» [6]). Ратифікуючи відповідні акти міжнародного співтовариства, держава бере на себе зобов'язання забезпечити відповідні права й умови для існування й розвитку національних меншин. Що ж стосується української нації, то створення умов для її розвитку не контролюється міжнародною спільнотою. Ось чому сьогодні все наполегливіше звучать пропозиції про необхідність прийняття закону про захист української мови та інших законів, які забезпечували б консолідацію та розбудову української нації.

Місцеве самоврядування – один з інституціональних елементів механізму реалізації прав української нації й національних меншин. Відповідно до ст. 19 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» представницький орган місцевого самоврядування, з метою врахування історичних, національно-культурних, соціально-економічних та інших особливостей здійснення місцевого самоврядування може прийняти статут територіальної громади села, селища, міста. Наприклад, у ст. 20 Статуту територіальної громади м. Харкова закріплено, що з урахуванням багатонаціонального складу територіальної громади предметом особливої уваги органів міського самовря-

дування є (а) забезпечення рівності прав та свобод людини і громадянина, незважаючи на національну й мовну належність, расу, колір шкіри, політичні, релігійні та інші переконання, стать, і (б) розвиток міжнаціональних відносин у дусі злагоди, порозуміння, поваги до національних почуттів і традицій. Особи, які належать до національних меншин, мають право вільно виявляти свою етнічну, культурну, мовну, релігійну та іншу самотність, підтримувати й розвивати національну культуру шляхом створення національних шкіл, національно-культурних центрів у встановленому чинним законодавством порядку.

У статутах територіальних громад можуть бути закріплені особливі права національних чи етнічних меншин на участь у вирішенні завдань місцевого значення, приміром, право обов'язкової участі в нормотворчій діяльності через окремі ради меншин, право блокуючої меншості при прийнятті рішень щодо них та ін. Зауважимо, що подібні права можуть бути виправдані, лише коли розглядуване питання стосується прав національних чи етнічних меншин (мовна, культурна, освітня політика). Що ж до інших сфер, то навряд чи можна переконливо пояснити, чому органи

публічної влади з етнічних причин допускають нерівність прав і свобод громадян.

Місцеві ради можуть затверджувати програми національно-культурного розвитку корінних народів і національних меншин. Виконавчі органи сільських, селищних, міських рад зобов'язані сприяти відродженню осередків традиційної народної творчості, національно-культурних традицій населення, художніх промислів і ремесел, а також діяльності творчих спілок, національно-культурних товариств тощо. Місцеві державні адміністрації на підставі рішень відповідних районних чи обласних рад здійснюють підготовку і внесення на розгляд проектів цільових програм національно-культурного розвитку національних меншин і забезпечують їх виконання.

У місцевих радах згідно зі ст. 5 Закону «Про національні меншини в Україні», в разі необхідності можуть утворюватися постійні комісії з питань міжнаціональних відносин, а в системі виконавчих органів – управління чи відділи. З метою підвищення ролі національних меншин в Україні в процесі прийняття органами місцевого самоврядування рішень щодо розвитку етнічної, культурної, мовної й релігійної самобутності, поглиблення демократичних засад українського

суспільства й забезпечення міжнаціональної злагоди при місцевих радах можуть функціонувати на громадських засадах дорадчі органи, до складу яких входять представники національних меншин. Наприклад, у м. Харкові, де мешкає понад 100 національностей і зареєстровано понад 50 національно-культурних організацій, значну роль відіграє Координаційна рада національно-культурних об'єднань, утворена за ініціативою міського голови, який її й очолив. До неї ввійшли представники відповідних управлінь і відділів, керівники національно-культурних об'єднань міста. Ця Рада допомагає розвитку культури національностей, кращому взаєморозумінню, спільному розв'язанню багатьох проблем у співпраці з міською владою [1, с. 8].

Усі громадяни незалежно від етнічних, культурних чи будь-яких інших відмінностей мають право брати участь у вирішенні питань місцевого значення. За ст. 9 зазначеного Закону громадяни України, які належать до національних меншин, мають право обиратися або призначатися на рівних засадах на будь-які посади до органів місцевого самоврядування. Вони вільні у виборі обсягу й форм здійснення прав, що надаються їм чинним законодавством, і реалізують їх

ПРОБЛЕМИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА Й ДЕРЖАВНОГО БУДІВНИЦТВА

особисто або через громадські об'єднання. Діяльність таких об'єднань – одна з найефективніших форм захисту інтересів національних меншин в органах державної влади й органах місцевого самоврядування. Національно-культурні об'єднання тісно співпрацюють з останніми у вирішенні питань місцевого значення. Вони беруть активну участь у процесі відновлення мовно-культурної мозаїки багатонаціональної України, працюють над збереженням етнічної самобутності, поверненням громадам культурних споруд, їх реставрацією, сприяють будівництву нових храмів, відкриттю національних шкіл, створенню радіо- й телепрограм, присвячених життю етнічних громад, історії етносів на українських землях, їх національним традиціям, заснуванню силами національно-культурних товариств або за їх ініціативою аматорських і професійних творчих колективів, проведенням різного роду культурних заходів – фестивалів, святкувань національних дат та ін. У результаті такої спільної діяльності з органами державної влади й органами місцевого самоврядування в Україні створено 227 національних театрів і театральних труп, 338 танцювальних колективів, 343 хорових колективи, 258 музичних ансамблів [11, с. 63,68].

Саме через місцеве самоврядування національно-етнічні об'єднання мають змогу вирішувати проблеми власного життєзабезпечення. При цьому, звісно, не повинні порушуватися права представників інших національностей. Членство в територіальній громаді порівняно з членством у національному чи етнічному співтоваристві є відносно новим, недостатньо дослідженим вітчизняними науковцями різновидом взаємовідносин. Національна самоідентифікація індивідів є потужнішою порівняно із самоідентифікацією як члена територіальної громади, тому вони не повинні протиставлятися одна одній, а взаємодоповнюватися. У невеликих містах, як і в мегаполісах, усе більше спостерігається відхід від формату національної громади, побудованій на певній культурній однорідності населення. Багатонаціональність громад вимагає зваженої політики, адже підтримка (фінансово-матеріальна, за рахунок бюджету чи комунального майна) певної національної більшості порушує права етнічних меншин. Тому правова культура в територіальній громаді має формуватися, спираючись на культуру всіх націй та етнічних меншин. Згідно з конституційними принципами це допомагає

забезпеченню рівного захисту й розвитку кожної людини незалежно від її національності.

Взаємовідносини органів публічної влади й національно-етнічних меншин можуть будуватися на підставі 2-х принципів: (а) недискримінації, тобто культурна самобутність не забороняється й не підтримується владними органами, і (б) втіленні в життя суспільних і державних заходів, спрямованих на захист і розвиток культурної самобутності, включаючи регіональну автономію, місцеве самоврядування, забезпечення мовних і представницьких прав.

Позитивним є застосування пропорційної виборчої системи при формуванні районних, обласних, міських і районних у місті рад, яка порівняно з мажоритарною забезпечує кращі умови для представництва окремих груп населення, зокрема, національних меншин. На думку Л.І. Лойко, одним з найвищих проявів участі меншин у громадських справах є діяльність політичних партій, створених за етнічним принципом. Для їх заснування потрібно 2 основні умови: а) наявність у державі нетитульних націй, які досягли досить високого рівня самоідентифікації й самоорганізації; б) унітарний характер державного устрою, тобто недостатній рівень автономізації, яка задовольняла б

самоврядні потенції нетитульних націй [5, с. 368]. Невідповідність між рівнем національної самосвідомості, високою самооцінкою власної здатності до самоврядування, з одного боку, й обсягом такого самоврядування, який дозволяється державною владою, – з другого, є збуджуючою силою, що політизує національний інтерес.

Світова практика свідчить, що територіальні права національних та етнічних меншин на самоврядування можуть бути організовані у формі особливих автономних статусів, які, як правило, відрізняються від закріплених у демократичних конституціях прав місцевого й регіонального самоврядування. Із територіальної, так би мовити, “прив’язки” принципу автономії випливає, що він функціонує як інструмент захисту меншин, тільки коли якась меншина компактно проживає в певному районі й утворює там більшість населення. Ю. Римаренко і Ю. Волошин підкреслюють, що за своєю конституційно-правовою природою самоорганізація національних меншин є формою їх самовизначення, реалізації їх національного суверенітету всередині держави згідно з Конституцією й чинним законодавством України. Елементом механізму держави й організаційно-правовою формою

ПРОБЛЕМИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА Й ДЕРЖАВНОГО БУДІВНИЦТВА

здійснення самоорганізації як форми внутрішнього самовизначення національних меншин є автономія [7, с. 44].

Реформа територіального устрою в Україні, на наше переконання, має провадитися так, щоб національна меншина (як територіально організована група) могла користуватися правами на самоврядування. Створення територіальних автономій чи національно-адміністративних одиниць посилить відцентрові тенденції й порушить принцип оптимальної децентралізації повноважень і ресурсів. Крім того, територіальні права самоврядування не можуть бути обґрунтовані як вираження потреби в культурному самовизначенні, статус якого піддається сумніву: на практиці подібні прагнення надто часто викликають підозру у спробі відокремлення [5, с. 116].

Характерною ознакою нинішнього етапу розвитку національно-культурних товариств в Україні є спрямування значних зусиль на формування в суспільстві атмосфери міжетнічної толерантності. Результатом співпраці органів місцевого самоврядування з ними має бути розробка і впровадження ефективних механізмів протидії будь-яким проявам ксенофобії, антисемітизму, дискримінації за національною або релігійною

ознакою. Однією з перспективних форм співробітництва організацій національних та етнічних меншин з органами місцевого самоврядування є спільна підготовка й реалізація цільових програм. При цьому така співпраця можлива на підставі багатосторонніх і двосторонніх договорів. Громадські організації національних меншин можуть виступати ініціаторами цих програм і партнерами в їх реалізації.

Кожна подібна організація намагається провадити свою політику, визначену певними ідеалами й інтересами тієї спільноти, яку вона представляє. Сфера етнополітики постає, таким чином, складним візерунком різноспрямованих векторів діяльності багатьох гравців різної сили, серед яких, звичайно, органи державної влади й органи місцевого самоврядування повинні бути основними й найсильнішими, але не монополістами, а такими, що мають урахувати позиції як різноманітних неурядових інституцій всередині країни, так і міжнародних (міждержавних і неурядових) організацій. Нагальним завданням є подальша самоорганізація етнічних меншин як активних суб'єктів етнополітики та їх взаємодія з органами місцевого самоврядування як повноправних і повноважних інституцій громадянського суспільства.

Місцеве самоврядування є тим суспільно-політичним механізмом, у якому вирізняються і через який трансклюються на публічний рівень інтереси різноманітних національних та етнічних груп нашої країни.

Конституційні й законодавчі засади регулювання міжнаціональних відносин і забезпечення вільного національно-етнічного розвитку й національної самобутності потребують свого подальшого відбиття в нормотворчій і правозастосовчій діяльності органів і посадових осіб місцевого самоврядування. Інституційна система останнього спроможна певною мірою задовольнити національно-етнічні прагнення відповідних груп населення. Однак лише окремі місцеві ради затвердили програми розвитку національних та етнічних меншин, сформулю-

вавши базові принципи і стратегію їх втілення в життя. Сьогодні діяльність органів місцевого самоврядування в царині етнополітики зумовлена передусім їх політичними інтересами.

Місцеве самоврядування є однією з форм самоорганізації нації й національно-етнічних меншин у процесі вирішення завдань місцевого значення, розв'язання проблем, пов'язаних з реалізацією їх прав, задоволенням їх мовно-освітніх, культурних та інформаційних запитів. Участь в управлінні суспільними справами сприятиме взаєморозумінню між представниками всіх національних та етнічних груп населення, поглибленню взаємоповаги, інтеграції їх зі збереженням кожною з них своєї самобутності до єдиної політичної нації – Українського народу.

Список літератури: 1. Голікова О. Місто підтримує національно-культурні меншини / Партнери: Муніцип. бюл. – 2004. – № 6 – С. 8. 2. Декларації прав національностей України від 1.11.91р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1991. – № 53. – Ст. 799. 3. Колісник В.П. Національно-етнічні відносини в Україні: теоретичні засади та конституційно-правові аспекти. – Х.: Фоліо, 2003. – 240 с. 4. Колодій А.М., Олійник А.Ю. Права людини і громадянина в Україні: Навч. посіб. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 336 с. 5. Лойко Л.І. Громадські організації етнічних меншин України: природа, легітимність, діяльність. – К.: ПЦ «Фоліант», 2005. – 634 с. 6. Про національні меншини в Україні: Закон України від 25.06.1992 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – № 36. – Ст. 529. 7. Римаренко Ю., Волошин Ю. Конституційно-правові засади національно-культурної автономії національних меншин в Україні: проблеми теорії та практики // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2001. – № 2. – С. 42-51. 8. Римаренко Ю. Права людини та громадянина, права народів, права етнічних меншин // Укр. часоп. прав людини. – 1996. – № 3-4. – С. 22-40. 9. Слінько Т.М. До поняття про види територіальних громад / Проблеми вдосконалення правового регулювання місцевого самоврядування в Україні: Матер. Міжнар. наук-прак. конф., м. Харків, 25 травня 2004р./ За ред. Ю.П. Битяка. – Х.: Ін-т держ. буд-ва та місц. самоврядування АПРН України, 2004. – С. 106-109. 10. Словник соціологічних і політологічних термінів: Довідк. вид. / За заг. ред. В.І. Астахової, В.І. Даниленка, А.І. Панова. – К.: Вища шк., 1993. – 141 с. 11. Сприяння поширенню толерантності у поліетнічному суспільстві / О. Майборода, Р. Чілачава, Т. Пилипенко та ін.. – К.: Фонд «Європа XXI», 2002. – 312 с.

ПРОБЛЕМИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА Й ДЕРЖАВНОГО БУДІВНИЦТВА

12. Тодыка Ю.Н. Конституция Украины: проблемы теории и практики. – Харьков: Факт, 2000. – 608 с. 13. Українська політична нація: генеза, стан, перспективи / За ред. В.С. Крисаченка. – К.: НІСД, 2003 – 632 с. 14. Шаповал В.М. Сучасний конституціоналізм. – К.: Юрид. фірма «Салком»; Юрінком Інтер, 2005. – 560 с.

РЕАЛИЗАЦИЯ ПРАВ НАЦИИ И НАЦИОНАЛЬНЫХ МЕНЬШИНСТВ ЧЕРЕЗ МЕСТНОЕ САМОУПРАВЛЕНИЕ Любченко П.Н.

Статья посвящена исследованию теоретических и практических проблем реализации прав нации и национальных меньшинств в сфере местного самоуправления.

Ключевые слова: межнациональные отношения, нация, национальные меньшинства, местное самоуправление, правовое регулирование.

REALIZATION OF RIGHTS OF THE NATIONS AND NATIONAL MINORITIES THROUGH THE LOCAL SELF-GOVERNMENT Lyubchenko P.M.

The article is devoted to the research of theoretical and practical problems of the locally-legal regulation of realization of rights of the nations and national minorities in the field of local self-government.

Key words: international relations, nation, national minorities, local self-government, legal regulation.

Надійшла до редакції 08.04.2010 р.

УДК 340.134

*Ю. Лялюк, канд. юрид. наук
Національна юридична академія України
імені Ярослава Мудрого, м. Харків*

МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ ЯК ГАЛУЗЬ ПРАВА

Проблематика формування нових галузей права не є новою в історії вітчизняної правової науки. Так, свого часу набули обґрунтування й самостійності господарське право, фінансове право, митне право та інші галузі. Сьогодні порушується питання про формування ще однієї галузі – муніципального права України, в процесі становлення

якого виникла низка проблем. Найважливішим стало набуття його самостійності з урахуванням традиційних теоретико-правових підходів. Вітчизняні науковці й раніше обговорювали питання про виокремлення правової галузі, яка займалася б місцевим самоврядуванням, навіть друкували відповідні підручники [Див.: 4; 8; 10; 11; 12].